

HALK KÜTÜPHANESİ POLİTİKASI

Dr. Mustafa AKBULUT

Günümüzde ekonomik ve sosyal kalkınmaya büyük katkısı olan halk kütüphanelerinin başlangıcı M. Ö. 37 yılına kadar gider. Roma İmparatoru Sezar halk kütüphanelerinin kurulması fikrini ortaya atmak ve onların gelişmelerine yardımcı olmak suretiyle insanlık eğitim ve kültür tarihine büyük yardımlarda bulunmuştur. Tarih kaynakları ilk kurulan halk kütüphanesinin Roma'daki Atrio Libertatis olduğunu yazmaktadır.

Halk kütüphanelerinin modern anlamda başlangıcı ve gelişmesi ise 19. yüzyılın ilk çeyreğinde ve ondan sonra olmuştur. Günümüz halk kütüphanesinin ilk örneği 9 Nisan 1833 yılında Birleşik Amerika'nın New Hampshire eyaletinin Peterborough kentinde kurulmuştur. Hemen hemen aynı devrede Büyük Britanya'da da halk kütüphaneleri başlatılmış ve hızla yaygın hale gelmeye başlamıştır. 1852 yılında ise bir halk kütüphaneleri yasası çıkarılmıştır. Adı geçen ülkelerde kurulan halk kütüphaneleri her yaştan, herkesin ücretsiz olarak yararlandığı, eğitim, kültür ve hayat boyu sürecek öğrenmeyi destekleyici görevlerini yerine getirme yolunda çalışmalar yapmışlardır. Halk kütüphanelerinin bu ülkelerde yaygınlaşmasında yerel yönetimlerin yanı sıra bazı zenginlerin de önemli yardımları olmuştur. Bunlardan özellikle Andrew Carnegie'yi burada belirtmeliyiz. Carnegie maden ocaklarında işçi olarak çalışırken okumaya karşı büyük bir ilgi duyar. Gittiği özel bir kulüp kütüphanesinden üye olmadığı için geri çevrilir. Bu durum kendisini son derece üzer ve eğer bir gün zengin olursa servetinin büyük bir kısmını halk kütüphanelerinin yapımına harcamaya yemin eder. Aradan yıllar geçer ve hayal gerçekleşir. Carnegie artık çok zengindir ve verdiği sözü yerine getirmeye başlar. Yalnız bulunduğu yer olan Pittsburgh'da değil, fakat Amerika'nın diğer kentlerinde, Kanada'da, İngiltere'de ve hatta Avustralya'da halk kütüphane binalarının yapımı için milyonlarca dolar harcar ve 1881 yılından 1917 yılına kadar tam 1681 bina yaptırır. Pittsburgh'da kurduğu Carnegie Halk Kütüphanesi'nde ise dünyada ilk defa 1901 yılında çocuk kütüphanecilerinin sistemli ve bilimsel olarak eğitimi için bir çalışma başlatılır.

Halk kütüphaneleri yapıları gereği, demokrasi ile yönetilen ülkelerde toplumun vazgeçilmez eğitim ve kültür kuruluşlarından biridir. Bu önem, bugün hızla değişen dünyamızda birçok ülkeler tarafından da anlaşılılmaya başlanmıştır. Gelişmekte olan birçok Asya, Afrika ve Güney Amerika ülkeleri kal-

kıymış ülkeler safına katılabilmek için hızla halk kütüphaneleri kurmakta ve bunları yaygın, işler ve toplumların ilerlemelerine yararlı duruma getirme yolunda gayret sarfetmektedirler.

Halk kütüphanelerinin dünya çapında önem kazanmasına UNESCO ve IFLA (Dünya Kütüphaneciler Dernekleri Federasyonu) büyük ölçüde katkıda bulunmaktadır. UNESCO ilk defa 1949 yılında halk kütüphaneleri ile ilgili olarak bir bildiri yayınlamıştır. Aradan uzun bir süre geçtiği için bu bildirin yeniden gözden geçirilerek yenilenmesi IFLA'nın Halk Kütüphaneleri Bölümü yetkililerinden istenmiş ve yeni metin Uluslararası Kitap Yılı dolayısıyla 1972 de yayınlanmıştır. (1)

Yeni bildiri (Public Library Manifesto) şu bölümlerden oluşmaktadır: Bilgi, kültür ve eğitimin demokratik kuruluşu olan halk kütüphanesi; Kaynaklar ve hizmetler; Çocuklar tarafından kullanılması; Öğrenciler tarafından kullanılması; Yaşlılar ve sakatlar; Bir çevrede halk kütüphanesi. Bildirinin başlangıç bölümünde şu ifadeler yer almaktadır:

UNESCO, halk kütüphanelerinin eğitim, kültür ve bilginin yaşayan bir güç ve ayrıca insanlar ve uluslararası anlayış ve barış güçlendirici temel bir etken oluşundaki inancını belirtir.

Halk kütüphanesi, demokrasinin, insanlığın bilgi ve kültür alanındaki başarılarının değerlendirildiğine ve hayat boyu sürecek evrensel eğitime olan bağlılığına inancının pratik bir delilidir.

Halk kütüphanesi insanın düşünce ve fikirlerinin belgeleri ile onun yaratıcı hayal gücünün ifadesinin serbestçe herkesin yararına sunulabilmesini sağlayan belli başlı bir araçtır.

Halk kütüphanesi, bilim, teknik ve sosyal bilimler alanındaki en yeni bilgileri sunmak suretiyle öğrencilere yardım ve dinlendirici, hoşça vakit geçirtici kitapları sağlayarak da insanların yaşama gücünü tazelemeyi kendisine görev edinmiştir.

Yalnız halk kütüphanelerinin değil fakat kütüphanelerin her türünün sorunlarını araştırıp çözümler getirmek ve dünya ülkeleri tarafından uygulanabilir standartlar koymak için IFLA son derece yararlı ve çok sayıda çalışmalar yapmaktadır. Planlanan çalışmalar ve programlar bir araya getirilerek 1976 yılında **Orta-Vadeli Program (Medium-Term Programme)** adı altında yayınlanmıştır. (2). 1980 yılında sona erecek olan programdaki çalışmalar bir yenisi ile sürdürülecektir. Programın 15 ve 16 ncı sayfalarında IFLA'nın halk ve çocuk kütüphaneleriyle ilgili olarak yapılacak işler yer almaktadır. Bunların başlıcaları şunlardır:

- Yetişkinlerin eğitiminde halk kütüphanelerinin rolü,
- Gelişmekte olan ülkelerde halk kütüphanelerinin kurulması ve yaygınlaştırılması,

1. IFLA. **Medium-Term Programme**. The Hague, International Federation of Library Associations, 1976.

- Kırsal bölgelerde halk kütüphanesi çalışmaları,
- Göze ve kulağa hitabeden materyallere halk kütüphanelerinde yapılacak işlemler ve kullanılmaları,
- Halk kütüphanelerinde bilgisayar kullanımı,
- Bir ülkede halk kütüphanelerinin örgütlenmesi,
- Halk kütüphanelerine teknik işler ve yönetim konusunda yardım için ulusal ve bölge merkezlerinin kurulması.

Çocuk kütüphanelerini ilgilendiren çalışmalar ise şunlardır :

- Kırsal bölgelerdeki çocuklara kütüphane hizmeti,
- Gelişmekte olan çocuk kütüphanelerine yardım,
- Çocuk yayınlarının uluslararası bir envanterinin yapılması,

Halk ve çocuk kütüphaneleri ile ilgili programlar IFLA'nın Halk Kütüphaneleri Bölümü (Public Libraries Section) tarafından hazırlanmaktadır. Bu Bölümün işlerini planlayıp gerçekleştiren bir komitesi vardır (Standing Committee) ve şu kişilerden oluşmaktadır :

- Johannes Daugbjerg (Başkan : Danimarka)
- Flemming Ettrup (Sekreter : Danimarka)
- K. Doms (A.B.D.)
- K. Harrison (İngiltere)
- F. Andrea (Federal Almanya)
- E. Granheim (Norveç)
- R. Fenart (Fransa)
- P. van Swigchem (Hollanda)
- Dr. Mustafa Akbulut (Türkiye)
- Istvan Papp (Macaristan)

Orta-Vadeli Program'da yapılması istenilen işlerin gerçekleşmesine yardımcı olmak üzere IFLA, UNESCO'nun da işbirliği ile (İsveç Kütüphaneciler Derneği de bu işbirliğine katılmıştır.) İsveç'in Lund kentinde 20-24 Ağustos 1979 tarihleri arasında "Halk Kütüphanesi Politikası" adlı bir ön seminer düzenledi. Seminere 53 gelişmiş ve gelişmekte olan ülkenin kütüphanecileri katıldı. Seminerin amacı, değişik kıta ülkelerindeki halk kütüphanelerinin özelliklerini öğrenmek ve gelişmeleri konusunda yapılan çalışmalar hakkında bilgi edinmek, verilecek bildirimlerin, yapılacak konuşma ve tartışmaların ışığında halk kütüphaneciliği alanında ne gibi yararlı hizmetlerin verilebileceğini ortaya koymaktı. Ayrıca, hangi çalışma ve araştırmalara öncelik verilmesi de Seminerin önemli bir bölümünü oluşturuyordu. Bu arada, İsveç'in Malmö, Lund ve Landskrona kentlerindeki halk kütüphaneleri, şubeleri ve gezici kütüphanelerinin çalışmaları yakından görüldü.

2. "Unesco Public Library Manifesto" UNESCO Bulletin for Libraries, 26 (Mayıs-Haziran 1972), 129-132 s.

Seminerde su tebliğler sunuldu :

- "Endüstrinin gerilemesinden dolayı nüfusu azalan bir bölgede kütüphane politikası", Anna-Maria Kylberg (İsveç)
- "Eğitim ve yetişkinlerin eğitiminin bir parçası olarak halk kütüphaneleri", Jane Hale Morgan (A.B.D.)
- "Çocukların eğitim programının bir parçası olarak halk kütüphanesi", Margaret Dunkle (Avustralya)
- "Değişen bir toplumda halk kütüphanesinin rolü", E. E. Kaungamno (Tanzania)
- "Değişen bir toplumda halk kütüphaneleri", Barry Totterdell (İngiltere)
- "Bilgi, eğitim ve boş zamanı değerlendirmenin halk kütüphanesi çalışması üzerine etkisi", I. Papp (Macaristan)
- "Etnik gruplara ve yabancı dil konuşan azınlıklara kütüphane hizmeti" Jes Petersen (Danimarka)
- "Çok uluslu bir ülkede kütüphane hizmetlerinin organizasyonu", E. R. Sukasian (Sovyet Rusya)
- "Halk kütüphanesi politikasını ölçmede bir araç olarak okuyucu araştırması", R.A.C. Bruyns (Hollanda)

Seminer süresince iki konunun özellikle ağırlık kazandığı dikkati çekti ki bunları şöyle özetleyebiliriz :

1. Etnik, kültür ve dil yapıları değişik kişi ve topluluklara verilecek kütüphane hizmetinin nasıl ve neler olacağını belirlemek için geniş çapta bir çalışma yapılması,

2. Halk kütüphanelerinden kimlerin yararlandığını kimlerin yararlanmadığını anlayabilmek ve kütüphane kullanımını ölçebilmek için güvenilir ve her ülke tarafından uygulanabilir standart metod ve teknikler geliştirilmesi.

26 ve 31 Ağustos 1979 günleri Kopenhag'da iki toplantı yapan Halk Kütüphaneleri Komitesi üyeleri Lund Seminerine katılanların görüş ve dileklerini de dikkate alarak aşağıdaki kararlara vardı .

1. Benzer uluslararası veya ulusal seminerler düzenlenmesi ve bu seminerlerde ortaya konan genel ilkelerin büyük yerleşim merkezlerindeki ve kırsal bölgelerdeki kütüphanelerde nasıl uygulanacağını belirlenmesi.
2. Tebliğlerin yayınlanarak dağıtımının yapılması.
3. Çeşitli ülkelerde yaşayan etnik topluluklarla, özellikle Avrupa ülkelerine gelen yabancı işçi ve çocuklarına verilecek kütüphane hizmetlerinin belirlenmesi. Bu hizmet iki yönlü olmalıdır : a) Çalışılan ül-

kenin sosyal ve kültür yapısını içeren materyallerin verilmesi, b) alışmak için gelenlerin kendi ülkelerinin sosyal, kültür, dil ve eēitim materyallerinin saēlanması.

4. IFLA'nın Kütüphane Teori ve Araştırma Bölümü ile çalışacak bir alt komite oluşturularak, bunların birlikte halk kütüphanelerinin kullanıcı ve kullanılma durumlarını incelemesi.

Dördüncü maddede sözü edilen alt komite ile, etnik topluluklardan, Avrupa'da çalışanların durumlarını incelemek üzere kurulan alt komite 1980 Nisan ayından beri çalışmalarını sürdürmektedirler. Bu alışmalar 1981 yılı Aēustos'unda Leipzig'de (Doēu Almanya) yapılacak IFLA toplantısında Halk Kütüphanesi Komitesi'nce deēerlendirilecek ve belki de 1982 de kesinleşmiş Őekliyle yayınlanabilecektir.